

УДК 338

Ю. О. Жаданова

Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова

Т. О. Журавльова

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І РОЗРАХУНКУ СОБІВАРТОСТІ УНІВЕРСАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ

У статті розглянуто та визначено шляхи розрахунку собівартості універсальних послуг Українського державного підприємства поштового зв'язку «Укрпошта».

Ключові слова: собівартість, універсальні послуги, поштовий зв'язок, підприємство поштового зв'язку.

Зв'язок сьогодні є однією з основних галузей економіки країни, яка в умовах стрімкого розвитку науки та техніки впливає, як на розвиток державних сфер економіки, так і на успіх приватного бізнесу.

Поштовий зв'язок є соціально-значущим і найбільш доступним видом зв'язку, що стимулює технологічний, культурний, економічний і соціальний розвиток сучасного суспільства. Діяльність підприємств поштового зв'язку полягає в наданні послуг поштового зв'язку, фінансових, торгових, логістичних та інших послуг, а також соціально-значущих (універсальних) послуг, які несуть на собі важливе соціально-економічне навантаження як в рамках підприємства зв'язку, так і в масштабах всієї країни. До цих послуг належать: листи, бандеролі, посилки, поштові картки і секограми. При цьому надання універсальних послуг здійснюється за тарифами, що регулюються державою, і часто є збитковим для державного підприємства поштового зв'язку (УДППЗ) «Укрпошта», яке є лідером у сфері надання універсальних послуг.

Враховуючи вимоги Закону України «Про поштовий зв'язок» та обов'язки із забезпечення універсальної поштової служби, які покладено на Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» як національного оператора, можна зробити висновок, що універсальна послуга — це набір послуг поштового зв'язку загального користування встановленого рівня якості, які надаються усім користувачам на всій території України за тарифами, що регулюються державою.

Виникнення конкурентного середовища на ринку поштових послуг України є визначним фактором, який впливає на розвиток поштової галузі та підвищення ефективності її діяльності.

Поштовий ринок України з кожним днем стає все більш цікавим для підприємств, в тому числі й іноземних, та все більш складним фінансово для державного підприємства, яким є Укрпошта. Доля ринку, яку займає це підприємство по письмовій кореспонденції, складає 90–95 %, посилкам — 85–90 %, періодичним виданням — 70–80 %, виплаті пенсій — 80–82 %.

Лібералізація ринку, в тому числі поштового, обумовлює необхідність чітких та прозорих систем розрахунку собівартості послуг. Якщо говорити про діяльність Укрпошти, то потреба визначення витрат постачальника універсальних послуг поштового зв'язку, співпала з необхідністю вирішення аналогічних проблемних питань по послугам, які підприємство надає тільки на внутрішньому ринку. Це — виплата та доставка пенсій та грошової допомоги, розповсюдження періодичних друкованих видань по передплаті.

Актуальність калькулювання собівартості послуг обумовлена, перш за все, державним регулюванням тарифів, необхідністю проведення більш гнучкої тарифної політики та ефективного управління витратами. Особливе значення приділяється визначенню того рівня тарифів, який, спираючись на собівартість, забезпечує нормовану прибутковість по кожній послугі.

В Україні сьогодні державне регулювання розповсюджується на універсальні послуги (прості та рекомендовані листи, картки, бандеролі; секोगрами прості; посылки вагою до 10 кг), доставку пенсій та передплату періодичних видань.

Складність полягає в тому, що витрати на поштові та інші послуги підприємницької діяльності взаємопов'язані, оскільки процес їх надання проводиться на єдиних виробничих площах (відділення зв'язку, цехи, дільниці) тими самими працівниками в єдиному режимі робочого часу, а перевезення проводиться одним автомобілем. В той же час при формуванні тарифів на конкретні послуги поштового зв'язку повинна враховуватися собівартість їх надання.

В даному контексті користувачем інформації відносно витрат по видах послуг є саме підприємство та національні регуляторні повноважні органи України (НКРЗ, Міністерство економіки з питань європейської інтеграції, Антимонопольний комітет, Міністерство інфраструктури та інші). Мета, якої вони прагнуть досягти, користуючись інформацією відносно витрат по видах послуг, є погодження та встановлення ціни, яка включає їх перевірку на відповідність витрат.

Метою підприємства є формування об'єктивної ціни (тарифу); створення системи ефективного управління витратами; мотивація менеджменту відносно ефективної (прибуткової) роботи.

Враховуючи вищезазначене, задача розподілу витрат та розробка тарифів з урахуванням особливостей технологічних процесів галузі є дуже актуальною в поштовому зв'язку. Зазначена проблема обумовлює об'єктивну необхідність розробки та впровадження теоретичних та методологічних підходів до розподілу витрат та ціноутворення на підприємствах поштового зв'язку.

З метою вирішення проблеми розподілу витрат по видах послуг Одеською національною академією зв'язку ім. О. С. Попова (ОНАЗ ім. О. С. Попова) розроблена Методика визначення витрат на основні послуги поштового зв'язку, яка затверджена відповідним наказом Держкомзв'язку. Даній методиці дана експертна оцінка Науково-дослідним економічним інститу-

том Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України; вона має свідоцтво про реєстрацію авторського права на витвір [2].

Відповідно зазначеній Методиці було досліджено технологічні процеси та особливості всіх послуг, які надає національний оператор поштового зв'язку України, з метою визначення методологічних основ розподілу витрат та ціноутворення в ринкових умовах. Проведено аналіз структури доходів та витрат підприємства, запропонована система функціонального обліку та розподілу витрат у поштовому зв'язку.

Принципи методики визначення витрат дозволили вдосконалити процедуру розподілу доходів між учасниками технологічного процесу на кожному етапі надання послуг поштового зв'язку, на основі величини трудовитрат та фонду оплати праці як бази розподілу.

Науково-дослідницькою лабораторією ОНАЗ ім. О.С. Попова розроблена автоматизована систему розрахунку показників діяльності поштового зв'язку. Результатом роботи програмного комплексу UKRPOST є значення статей витрат по кожній послугі поштового зв'язку, собівартість та рентабельність кожної послуги.

Розроблена модель розподілу витрат по видах послуг в об'єднанні з існуючими методами ціноутворення врахована при розробці концепції ціноутворення підприємства. Метою тарифної політики Укрпошти є: максимізація прибутку або доходу; максимізація обсягу продаж; максимізація частини ринку; удосконалення методики розрахунку цін та тарифів на послуги; досягнення беззбитковості, як структурних підрозділів підприємства, так і кожної групи послуг.

Зусилля, які направлені на розробку підходів до визначення собівартості та контролю за витратами послуг поштового зв'язку, в теперішній час є важливою складовою частиною управління витратами. В ході виробничої та економічної діяльності поштового оператора, як в контексті проблем виділеного підприємства, так і в масштабі галузі, надається можливість розробки комплексу взаємозалежних організаційних, фінансово-економічних, виробничо-технічних та соціальних заходів, направлених на підвищення ефективності функціонування кожного оператора поштового зв'язку на ринку України.

Відповідно зазначеній Методиці розрахована рентабельність універсальних послуг поштового зв'язку шляхом калькулювання за 2005–2011 роки. В табл. 1 та табл. 2 приведені розрахунки за даними 2010–2011 рр., але, аналізуючи проведені дослідження, можна зробити висновок, що на протязі вищезазначеного періоду ситуація залишається незмінною — рентабельними є тільки послуги з виплати та доставки пенсій, грошової допомоги, пересилання поштових переказів та інші послуги (торгівля, комерційні послуги). Всі інші універсальні послуги (пересилання простої та рекомендованої кореспонденції, відправлення з оголошеною цінністю, дрібні пакети, посилки, періодичні друковані видання) є нерентабельними та збитковими, тобто витрати на надання одиниці послуг перевищують середню доходну таксу цієї послуги.

Світова практика пропонує такі шляхи фінансової підтримки універсальних послуг і фінансування виникаючих збитків [1, 4]:

Таблиця 1
Розрахунок прибутку за 2010 рік по видах послуг, виконаний шляхом калькулювання по дирекції УДППЗ «Укрпошта»

Показники	Всього	Листи, бандеролі прості, реко-менд.	Посилки	Листи, бандеролі цінні	Перекази	Виплата пенсій	Періодичні видання	Інші по-слуги
Доходи без ПДВ, тис. грн	76545,7	9898,1	3431,8	598,0	5443,3	28721,9	6441,7	22010,9
Інші операційні доходи, тис. грн	1407,1							1407,1
Загальні витрати: тис. грн	77385,8	16240,9	5733,7	710,4	2802,1	18913,8	14392,4	18592,6
- витрати на оплату праці	39272,6	9731,0	2924,1	334,7	1701,8	10423,1	7844,7	6313,4
- нарахування	14394,3	3667,6	1102,1	126,1	641,4	3928,5	2956,7	1972,0
- амортизація	1774,0	439,6	132,1	15,1	76,9	470,8	354,4	285,2
- матеріали	949,8	235,3	70,7	8,1	41,2	252,1	189,7	152,7
- електроенергія	939,5	232,8	70,0	8,0	40,7	249,3	187,7	151,0
- перевезення	4329,8	303,1	1039,2	173,2	43,3	173,2	1731,9	866,0
- собівартість виготовлення ЗПО	304,0	304,0						
- оплата банку за готівку	2332,1	18,7	2,3	0,2	28,0	2014,9	72,3	195,7
- собівартість реалізації	7132,7							7132,7
- інші операційні витрати	820,3							820,3
- інші витрати	5136,7	1308,8	393,3	45,0	228,9	1401,9	1055,1	703,7
Прибуток, тис. грн	567,0	-6342,7	-2301,9	-112,5	2641,2	9808,1	-7950,7	4825,4
Рентабельність, %.	0,7	-39,1	-40,1	-15,8	94,3	51,9	-55,2	26,0
Кількість відправлень, тис. од.		4685,6	306,4	29,8	590,2	3098,2	26761,0	
Середня доходна такса, грн/од.		2,11	11,20	20,04	9,22	9,27	0,24	
Витрати на одиницю послуги, грн		3,47	18,71	23,81	4,75	6,10	0,54	

Таблиця 2

Розрахунок прибутку за 2011 рік по видах послуг, виконаний шляхом калькулювання по дирекції УДППЗ «Укрпошта»

Показники	Всього	Листи, бандеролі прості, рекоманд.	Посилки	Листи, бандеролі цінні	Перекази	Виплата пенсій	Періодичні видання	Інші послуги
Доходи без ПДВ, тис. грн	76681,978	11815,800	3669,800	870,500	5738,600	29183,200	5934,700	19469,378
Інші операційні доходи, тис. грн	1973,173							1973,173
Загальні витрати тис. грн	78114,922	20461,198	4188,054	955,647	3293,196	18340,827	15115,739	15760,262
* Витрати на оплату праці	41491,483	12280,401	1872,451	472,535	2003,004	10118,406	8144,939	6599,749
* Нарахування	15062,139	4628,483	705,727	178,098	754,932	3813,627	3069,827	1911,444
* Амортизація	1832,447	542,357	82,696	20,869	88,461	446,873	359,716	291,474
* Матеріали	1003,571	297,031	45,290	11,429	48,447	244,738	197,005	159,631
* Електроенергія	1313,105	388,645	59,259	14,955	63,390	320,223	257,768	208,866
* Перевезення	4907,150	343,501	1177,716	196,286	49,072	196,286	1962,860	981,430
* Собівартість виготовлення ЗПО	371,354	371,354	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
* Оплата банку за готівку	2186,345	17,491	2,186	0,219	26,236	889,002	67,777	183,434
* Собівартість реалізації	4069,448	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	4069,448
* Інші витрати операційної діяльності	697,357	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	697,357
* Інші витрати	5180,523	1591,936	242,730	61,256	259,654	1311,672	1055,847	657,429
Прибуток, тис. грн	540,229	-8645,398	-518,254	-85,147	2445,404	10842,373	-9181,039	5682,289
Рентабельність, %	0,692	-42,253	-12,375	-8,910	74,256	59,116	-60,738	36,005
Кількість відправлень, тис. од.		4290,707	342,260	48,483	597,629	2472,827	22872,782	
Середня доходня такса, грн/од.		2,754	10,722	17,955	9,602	11,802	0,259	
Витрати на одиницю послуги, грн		4,769	12,236	19,711	5,510	7,417	0,661	

1. Фінансування за рахунок інших підприємств за допомогою створення спеціального Фонду (так званого «Фонду універсальних послуг»), який акумулює відрахування учасників ринку і виділяє кошти для відшкодування збитків підприємствам, що надають соціально-значущі послуги.

2. Перехресне субсидування всередині одного підприємства, наділеного як зобов'язаннями щодо забезпечення універсальних послуг на всій території країни, так і певними привілеями.

3. Непряме субсидування (резервування виключно для державного підприємства в сфері надання універсальних послуг у так званому «захищеному сегменті»).

4. Пряме субсидування (компенсація збитків конкретного підприємства за рахунок місцевого або державного бюджету, звільнення від ПДВ).

Аналізуючи перелічені вище способи, можна сказати, що стосовно до умов України просте перехресне субсидування в рамках одного підприємства вже існує і не приносить очікуваних результатів. Це підтверджують дані про економічну результативність діяльності Укрпошти, де доходи, одержані від надання інших послуг поштового зв'язку, а також від фінансової та торговельної діяльності часто покривають збитки від надання універсальних послуг.

Резервування «захищеного сегмента» буде негативно впливати на розвиток ринку, створюючи нерівні умови для поштових підприємств.

Створення Фонду універсальних послуг також не може бути визнано ефективним, оскільки саме формування такого фонду ставиться під сумнів через незначну кількість недержавних підприємств, що працюють у сфері надання послуг поштового зв'язку. Крім того, світовий досвід використання подібних фондів носить виключно негативний характер, що знайшло відображення і в законодавстві абсолютної більшості країн-членів Всесвітнього поштового союзу [3].

Найбільш оптимальним варіантом в існуючій ситуації, на наш погляд, є пряма фінансова підтримка універсальних послуг з державного бюджету, що виправдано повною мірою, враховуючи державне регулювання тарифів на ці послуги. Також одним з актуальних шляхів є звільнення універсальних послуг від ПДВ. Подібна практика вже має місце в діяльності державного підприємства поштового зв'язку, де від ПДВ звільнено, наприклад, реалізація знаків поштової оплати, а також виплата пенсій і допомог.

Реалізація запропонованих шляхів фінансової підтримки соціально-значущих послуг дозволить подолати негативні тенденції в діяльності підприємств і не допустити скорочення рівня споживання соціально-значущих універсальних послуг поштового зв'язку.

Список літератури

1. Фінансова звітність УДППЗ «Укрпошта» за 2006–2011 рр. (форма № 1 — «Баланс», форма № 2 — «Звіт про фінансові результати»).
2. Методика визначення витрат на основні послуги поштового зв'язку, затверджена наказом Держкомзв'язку / Київ, 2011.

3. Статут, Додатковий протокол до Статуту, Конвенція Всесвітнього поштового союзу. — Пекін, 1999. — 439 с .
4. Князева Е. А. Научно-прикладные подходы к тарифообразованию на общедоступные телекоммуникационные услуги / Е. А. Князева // Наукові праці КНТУ. Економічні науки Вип. 18, Ч. 1 — Кіровоград, КНТУ, 2010. — С. 3–8.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Ю. Жаданова

Одесская национальная академия связи им. А. С. Попова

Т. А. Журавлева

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И РАСЧЕТА СЕБЕСТОИМОСТИ УНИВЕРСАЛЬНЫЕ УСЛУГИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПОЧТОВОЙ СВЯЗИ

Резюме

В статье рассмотрены и определены пути расчета себестоимости универсальных услуг Украинского государственного предприятия почтовой связи «Укрпочта».

Ключевые слова: себестоимость, универсальные услуги, почтовой связи, предприятие почтовой связи.

Y. Zhadanova

Odessa National Academy of Telecommunications.Popov

T. Zhuravleva

Odessa I. I. Mechnikov National University

FEATURES OF FORMATION AND CALCULATING THE COST OF UNIVERSAL SERVICE POST OFFICES

Summary

In the article and the ways of calculating the cost of universal service Ukrainian State Enterprise of Posts «Ukrposhta».

Key words: cost, universal service, postal services, enterprise mail service.